

R.J. Ellory

Stervensuur

 HOOGSPANNING

De Fontein

I

Viermaal ben ik verraden: tweemaal door een vrouw, eenmaal door de beste vriend die je je maar kunt wensen, en uiteindelijk door een natie. En misschien heb ik ook mijzelf verraden. Dat wordt dan vijfmaal.

Maar ondanks alles wat in het verleden gebeurd is en wat nu gebeurt, was het toch een betoverende tijd.

Een betoverende tijd.

Ik kan alles zo helder en gemakkelijk voor ogen halen dat ik er zelf van verbaasd sta. De namen, de gezichten, de geluiden, en de geuren.

Alles.

Het lijkt bijna tegennatuurlijk om je alles zo duidelijk en levendig voor ogen te kunnen halen, maar dat zou wel eens aan de huidige omstandigheden kunnen worden geweten.

Confronteer een man met zijn levenseinde, sluit hem op in bijvoorbeeld de dodencel, dan is God misschien bereid hem nog enige genade te schenken.

De genade van het geheugen.

Alsof de Almachtige zegt: Zeg zoon, je hebt je nu echt in de nesten gewerkt... Maar het is wel zeker dat je daar niet lang blijft zitten... Kijk nou maar eens goed naar wat er allemaal is gebeurd, en probeer dan eens voor jezelf uit te maken hoe je hier verzeild bent geraakt... Neem er nou de tijd voor, zoon, neem er nou de tijd voor en probeer eruit wijs te worden voordat je je tegenover mij moet verantwoorden...

Dat zou kunnen.

Of niet.

Ik heb mezelf nooit anders dan als een ziel beschouwd. Een man is geen beest, niets fysieks, maar waar ik nu naartoe ga weet ik niet.

Misschien is dat het laatste beetje genade dat me gegund wordt, maar ik ben niet bang.

Nee, ik ben niet bang.

De mensen hier, de mensen om me heen, die lijken banger dan ikzelf. Bijna alsof ze weten wat ze aan het doen zijn – het door de wet geoorloofde doden van mannen – maar tegelijkertijd weten dat ze

iets verkeerd doen, en dat ze bang zijn voor de consequenties: niet voor mij, maar voor henzelf.

Als ze zichzelf er misschien van konden overtuigen dat er geen God bestaat, en geen hiernamaals, dan zouden ze zich veilig voelen.

Maar ze weten dat God bestaat.

Ze weten dat er een vervolg is.

Er waart hier een geest rond. De geest van de dood. De mannen hier zeggen dat als je eenmaal een mens hebt gedood, als je eenmaal het licht in zijn ogen hebt zien doven, dat hij dan altijd bij je zal blijven. Als je schaduw. Misschien zal hij nooit meer iets zeggen, nooit zo dichtbij komen dat hij de warmte van je huid kan voelen, maar hij is er wel. En die mannen leggen dezelfde weg af als jij, ze eten hetzelfde eten, ze zien het licht uitgaan en dromen dezelfde gebroken dromen.

En dan zijn er de geluiden. Metaal op metaal, grendels die worden dichtgeschoven, sleutels die in het slot worden omgedraaid... Allemaal waarschuwingen dat je de eeuwigheid niet kunt ontlopen. Wanneer je eenmaal hier zit, kom je er nooit meer uit. De gangen zijn zo breed dat er drie mannen naast elkaar kunnen lopen, één man in het midden, en aan weerszijden een cipier. Die gangen zijn in een kleur tussen grijs en groen geschilderd, met namen en data en laatste woorden die er dwars doorheen zijn gekrast, tot op de stenen. HIER ZIJN WE ALLEMAAL ONSCHULDIG. VAN VIETNAM NAAR DE HEL. ZEG M. DAT IK VAN HAAR HOU. En meer van dat soort dingen. Wanhopige gedachten van wanhopige mannen.

En dan is er de stank. Wat je ook doet en wat je ook zegt, die raak je nooit kwijt. Die pleegt elke wakende seconde een aanslag op je neus alsof je hem voor het eerst ruikt. Het is de stank van lysol en goedkope schoonmaakmiddelen, van rottend eten en sperma, en daaronder de stank van de angst. Van nutteloosheid ook. Van mannen, tot pulp geperst in de handen van het lot, die het opgeven en zich overleveren aan het rechtssysteem van een natie.

De mannen die ons bewaken zijn koud en afstandelijk. Dat moeten ze ook wel. Logisch, want als je er eenmaal aan vastzit, kom je er nooit meer van los. Zeggen ze. Wie weet wat ze zien als het licht uitgaat en ze naast hun vrouw liggen en de duisternis tegen hun ogen drukt en hun kinderen de slaap der onschuldigen slapen. En daarna het koele licht vlak voor de dag aanbreekt, wanneer ze wakker worden en zich weer herinneren wie ze zijn en wat ze doen, en waar ze naar-

toe gaan wanneer het ontbijt achter de rug is en de kinderen naar school zijn. Ze kussen hun vrouw, en hun vrouw kijkt hen aan, en in hun ogen ligt dat verdoofde, onverschillige weten dat er voor het brood en de pap en de eieren die ze hebben gegeten is betaald met het doden van mensen. Schuldige mensen, dat zou best kunnen, maar evengoed mensen. Het recht van een natie. Ik hoop dat ze gelijk hebben. God weet, dat hopen zij zelf ook.

Ik kijk naar Timmons. Ik kijk naar hem, en soms zweet hij. Hij verbergt het, maar ik weet dat hij zweet. Ik zie dat hij me met zijn wezeloojjes en zijn samengeknepen mond door de tralies gadeslaat, en ik geloof dat zijn vrouw zijn schuldgevoel probeert te verzachten door hem te vertellen dat hij in feite het werk van de Heer verricht. Ze stopt hem vol met zoet appelgebak en een witte saus van een beetje honing en citroen, en ze troost hem. Hij heeft één keer appelgebakjes meegebracht in een bruine papieren zak waarbij het vet uit de hoeken droop. Hij liet ze me zien, hij liet me er zelfs aan ruiken, maar hij kon ze me niet laten proeven. Hij zei dat als ik een eerlijke vent was ik alle appelgebakjes die ik maar op kon in de hemel zou aantreffen. Ik lachte en knikte en zei *Yes sir*, meneer Timmons, en ik vond het heel erg voor hem. Nog iets waarover hij zich bij het aanbreken van de dag schuldig zou voelen.

Maar Clarence Timmons is geen slechte vent, geen boosaardige kerel. Hij heeft niet het zwarte hart van West. West lijkt de afgevaardigde van Lucifer te zijn. West is ongetrouwd, wat op zichzelf niet zo verrassend is, en de verbittering en haat die hij in zich draagt lijken voldoende om een man te doen barsten. En alles om hem heen lijkt verstrakt. Ik weet er geen ander woord voor. Strak getrokken als de veters van je zondagse schoenen. Zijn houding, zijn woorden, zijn kleren; alles is afgemeten. In zijn broeken zitten vouwen waarmee je papier zou kunnen snijden. Je kijkt naar zijn schoenen en je ziet jezelf terugkijken. Zijn overhemd is onaards wit, hemels wit, alsof hij elke avond naar de stad gaat om een nieuw te kopen, en hij zich, als hij eenmaal thuis is, tot aan de ochtend met lysol en soda boent. Misschien gelooft hij dat zijn witte kraag als compensatie voor zijn zwarte hart kan dienen.

De eerste keer dat ik West ontmoette, spuwde hij naar me. Hij spuwde me recht in het gezicht. Ik was aan armen en benen ge-

boeid, en die boeien zaten aan een ketting om mijn middel. Ik kon niet eens mijn gezicht afvegen. Ik voelde het warme speeksel tegen mijn voorhoofd, en toen gleed het langzaam over mijn ooglid en mijn wang naar beneden. Later voelde ik het opdrogen, en het was alsof ik de bacteriën op mijn huid kon voelen.

West had maar één doel voor ogen. Dat manifesteerde zich in vele vormen: vernedering, geweld, en vurige wreedheid. Maar het doel bleef hetzelfde: laten zien wie de baas was.

Hier was West God.

Totdat het tijd was, totdat je je laatste wandeling maakte en je met je blote voeten je laatste dansje op het linoleum deed, totdat je eindelijk voor je Schepper verscheen, was West God en Jezus en alle discipelen, samengevoegd tot een onzalige berg waanzin die als een onweersbui boven je los kon barsten, of je er nu om had gevraagd of niet.

Hier beneden was West de Grote Baas, en de andere cipiers, ondanks al hun dienstjaren en ondanks al hun ervaring en hun eed van trouw aan de regering van de Verenigde Staten, het gevangeniswezen en president Reagan, erkenden er maar één als Baas.

Ze noemden elkaar allemaal bij hun voornaam. Allemaal, behalve meneer West. Voor iedereen, inclusief de gevangenisdirecteur, was hij altijd meneer West geweest, en dat zou hij altijd blijven.

Als er een hel is, nou, dan is hij daarvandaan gekomen, en daarna zal hij terugkeren. Dat geloofde ik. Dat moest ik wel geloven. Als ik iets anders had geloofd, zou dat een aanslag op mijn geestelijke gezondheid hebben betekend.

Ik ben nu 36. Ik heb 36 jaar achter de rug, 36 jaar van liefde, verlies en gelach. Als ik alles tegen elkaar afweeg is het goed geweest. Er waren tijden waarin ik het niet beter had kunnen wensen. Pas nu, de laatste tien jaar of zo, valt het niet mee. Het is een beetje al te gemakkelijk om mezelf af te vragen wat ik in vredesnaam heb gedaan om op dit punt te belanden. Als er inderdaad in alles een zekere mate van evenwicht bestaat, dan heb ik dat evenwicht hier gevonden. Zen, of karma, of hoe je het maar wilt noemen. Het gaat zoals het gaat: je begrijpt me wel.

Het spijt me van de kinderen die ik nooit heb gehad. Het spijt me voor Caroline Lanafeuille, die ik jarenlang uit de verte heb liefgehad

maar nooit genoeg heb gekust of lang genoeg heb omarmd. Het spijt me dat ik er niet voor haar was toen er van alles met haar vader gebeurde en ze moesten vertrekken. Als ik er wel was geweest, dan zouden de zaken misschien heel anders zijn verlopen. En het spijt me voor Lanny Goldbourne, van wie ik net zoveel hield als van Caroline. Anders, dat wel. Het spijt me ook voor Sheryl Rose Bogazzi. Ze was te mooi, te energiek, te ongeremd. Als ze nooit tot Meikoningin was gekroond, zou ze nooit die lui uit San Francisco hebben leren kennen, en als ze die niet had leren kennen, zou ze nooit hebben gelooft dat ze de wereld kon veroveren. Maar ze werd wel gekroond, en ze leerde hen wel kennen, en haar moeder liet haar gaan om tot het einde toe haar ster te volgen. Een ster die straalde en toen als een baksteen viel. Zes maanden in San Francisco, toen was ze dood door een overdosis methadon in een smerig souterrain. Ze was ook nog zwanger geweest, maar niemand wist van wie. Kennelijk had ze iedereen in de buurt genaaid, en hun meeste bloedverwanten ook.

Het spijt me voor mijn vader en moeder, ook al leven ze niet meer en waren ze al dood toen het allemaal gebeurde. Dat bleef hun tenminste bespaard.

Het spijt me voor Nathans familie, omdat hun zoon dood is en hij niet had hoeven sterven zoals hij deed, en nooit om die reden. Nathans vader, een baptistendominee, is een krachtig personage, een sterke man vol geloof en een eindeloze hoeveelheid vergiffenis. Hij kent de waarheid, dat heeft hij altijd gedaan, maar hij kan niets doen. Op een keer zei hij tegen me dat hij geloofde dat zijn handen door God gebonden waren. En dat hij niet wist waarom. En niet vroeg waarom. Maar hij wist wel zoveel dat hij geloofde dat er voor alles een reden bestond. Maar ondanks zijn geloof, zijn vertrouwen, zijn passie, zag ik hem toch huilen. Als een kind. Tranen met tuiten die over zijn brede, zwarte, vergevingsgezinde gezicht stroomden; en zijn vrouw, zoals die zijn hand had vastgehouden totdat ik het gevoel kreeg dat hun vingers waren samengesmeed en nooit meer los zouden komen.

Ze hadden in de spreekkamer gezeten, ik achter het beschermende schild, met mijn handen aan de ketting om mijn middel geboeid, en ik zag Nathans moeder naar me kijken, dwars door me heen kijken, en ik wist dat zij het ook geloofde. Ik weet dat je Nathan niet hebt vermoord, en ik weet dat je hier niet hoort te zijn, en ik weet dat

wat zij jou aandoen slecht is... maar ik kan je nu niet meer helpen. Niemand kan je nog helpen, behalve de gouverneur of de Here Jezus in eigen persoon.

En ik knikte glimlachend tegen haar, en zorgde ervoor dat het in orde was dat ze niets meer voor me kon doen. Ze hadden gedaan wat ze konden, wat ze durfden, en daar was ik dankbaar voor.

Dankbaar voor kleine weldaden.

Het is bijna niet te geloven dat er sinds die dag zoveel tijd is verstreken; het lijkt alsof het gisteren was. Zelfs Nathans gezicht staat me nu nog zo helder voor ogen alsof we net samen hebben ontbeten. Ik herinner me de geluiden en de kleuren, het lawaai, de emoties, de ontzetting. Alles is intact, als een glazen legpuzzel, in elk stukje weerspiegelt een andere invalshoek van hetzelfde ontwerp.

Het is moeilijk te geloven... Nou ja, dat dus. Het is gewoon moeilijk te geloven.

Soms doe ik even alsof ik ergens anders ben, en soms zelfs iemand anders. Timmons kwam laatst beneden met een radio waarop een liedje te horen was, *California Dreamin'* van The Byrds, maar hoewel het zijn bedoeling was me een beetje op te beuren, mijn dag wat vrolijker te maken door me iets anders voor te schotelen, word ik van dat soort liedjes altijd verdrietig. Ik herinner me dan Hendrix, en Janis, en The Elevators, en Mike Bloomfield in de Fillmore. Ik herinner me Jerry Garcia, Tom Wolfe en Timothy Leary met The Merry Pranksters. Ik herinner me de Kool Aid Acid Test. Ik herinner me dat ik met Nathan over Huddy Ledbetter en Mississippi Fred McDowell had gepraat, en ik herinner me de invasie uit Engeland van The Rolling Stones en The Animals... zoals dat toen op ons overkwam: een waanzinnige vloedgolf van woeste bezetenheid in onze handen en hoofden en harten.

Timmons begreep nooit iets van de cultuur. Hij begreep John F. Kennedy. Hij begreep waarom het zo belangrijk was als eerste op de maan te komen. Hij begreep waarom de Vietnam-oorlog was begonnen en dat het communisme moest worden tegengehouden. Hij begreep het totdat zijn eigen zoon daarginds sneuvelde, en toen sprak hij er nooit meer over. Hij was bezeten van honkbal en Chryslers, en hij hield met een zekere mate van plicht en integriteit en

trots van zijn vrouw en dochter. Hij zag de Zapruder-film, en hij huilde om de gesneuvelde koning, en hij bad voor Jackie, en als we dan toch eerlijk zijn: hij bad ook een beetje voor Marilyn Monroe, die hij van een afstandje beminde, net zoals ik Caroline Lanafeuille en Linny Goldbourne had bemind. Net als ik in de zesde klas Sheryl Rose Bogazzi had bemind. Misschien geloofde Timmons dat hij als hij ter plaatse was geweest Marilyn had kunnen redden, net zoals ik geloofde dat ik Sheryl Rose had kunnen redden. We geloven in dat soort dingen, want door erin te geloven worden ze belangrijk, en soms moet je ermee volstaan dat soort dingen met je mee te dragen en te geloven dat zij ons in zekere zin met hen mee zullen dragen.

Timmons geloofde ook dat ik Nathan Verney niet op een frisse nacht in 1970 heb vermoord. Hij gelooft dat, maar hij zal het nooit hardop zeggen. Het is niet aan Timmons om dat soort dingen te betwijfelen, want we hebben de wet, het rechtsverloop, de federale rechtbanken en het hof van appel, en grote, ernstige mannen met zware boeken die tot in de finesses op dat soort dingen toezien, en zij maken de wetten, zij zijn de wet, en wie is Timmons om aan hen te twijfelen?

Timmons is een cipier van de dodencellen vlak bij Sumter, en hij doet wat hij doet, hij houdt zich aan de regels, en hij laat zaken als onschuld en schuld aan de gouverneur over, en aan het kindeke Jezus. Er wordt niet van hem verwacht dat hij zulke beslissingen neemt, en hij wordt er evenmin voor betaald. Dus doet hij het niet.

Dat is een stuk gemakkelijker.

West is een heel ander verhaal. Een paar kerels hier beneden geloven dat hij niet uit mensen is voortgekomen. Sommige kerels hier beneden geloven dat hij in een kweekbakje op het MIT of zo werd gecreëerd, bij een experiment om een lichaam zonder hart of ziel en nog veel meer op gang te krijgen. Hij is een duister persoon. Hij heeft wat te verbergen, veel, lijkt het wel. Het zit in de schaduwen achter zijn ogen en zijn woorden, en in de buiging van zijn arm als hij je met zijn knuppel een zwieper op je hoofd of je vingers of je rug geeft. Het zit ook in de manier waarop zijn schoenen kraken als hij de gang uit loopt, en in de manier waarin hij door de tralies gluurt en elke beweging van je gadeslaat. Die dingen zitten ook in de insectenblik die over zijn gezicht flitst wanneer hij in de stemming is. En in het laten

branden van het licht wanneer je wilt slapen. En in het vergeten van het uurtje sport. Of in het laten vallen van het eten als het je door de tralies wordt aangereikt. En in het geluid van zijn ademhaling. Eigenlijk in alles wat hij is.

In de korte periode bij de gewone gevangenen, voordat ik naar hier werd overgeplaatst, was daar ene Robert Schembri. Hij waarschuwde me voor West, maar alles wat hij daarover had gezegd raakte verstrikt in al het andere wat hij me vertelde.

Hoe dan ook, ik zou nooit de eerste keer kunnen vergeten dat West en ik elkaar ontmoetten. Het ging ongeveer zo: 'Je haar gaat eraf, knul. Geen hippieharen daar beneden. En wat hebben we hier, verdomme? Een ring? Haal die eraf voordat we je verdomde vinger eraf snijden.'

Ik herinner me dat ik knikte, maar niets zei.

'Nou heb je even niks te zeggen, wat, knul? Ze hebben je bij je kladden, dat is een ding dat zeker is. Ik hoor dat je een neger te grazen hebt genomen, dat je zijn kop er finaal af hebt gehakt en die aan de vogels hebt gevoerd.'

Op dat moment deed ik mijn mond open. Voor het eerst. En voor het laatst.

Hij stak zijn gezicht bijna in het mijne. Ik herinner me de vloer die tegen mijn achterhoofd drukte, en die knuppel op mijn keel, die mijn kaken over mijn oren tot in mijn hersens leek te drukken. En dat hij meteen boven me hing, vlak voor mijn gezicht, en dat ik de wrede woorden kon voelen die hij sissend in mijn gezicht blies.

'Jij hebt helemaal niks te zeggen, knul, versta je me? Hier beneden heb je geen woorden, geen naam, geen gezicht en geen identiteit. Hier ben je alleen maar een stomme kloothufter die door het systeem werd genaaid, van welke kant je het ook bekijkt. Je kunt net zo onschuldig zijn als het klote Lam Gods, zo aardig als de cherubijnen en de serafijnen en alle Heilige Engelen samen bij elkaar gepropt tot een zak vol reinheid, maar hier beneden ben je schuldig; zo schuldig als het zwarte hart van de duivel in eigen persoon. Begrijp dat goed, zorg dat je het onthoudt, dat je het nooit vergeet, dan zullen jij en ik prima met elkaar kunnen opschieten. Je bent niets, je hebt niets, en je zult nooit iets zijn, en beter dan dat zal het nooit worden. Je zult hier een hele tijd zitten voordat ze je hersens gaan braden, en reken maar dat ik hier nog zal zijn als jij er allang niet meer bent,

dus moet je begrijpen dat je je bij mij thuis aan mijn regels moet houden, dat je op je manieren let en je gebedjes opzegt. Zitten we nu op dezelfde golflengte?’

Ik kon mijn hoofd niet bewegen, ik kon eigenlijk niet eens lucht krijgen...

‘Ik zal maar denken dat je met je zwijgen begrip en gewilligheid tot uitdrukking brengt,’ zei West. Toen gaf hij me nog een laatste gemene duw met de knuppel en liet me eindelijk los.

Ik kwam naar adem snakkend en half gestikt overeind. Mijn ogen leken uit mijn hoofd te springen en de druk achter mijn oren deed aan een goederentrein denken.

Het was Timmons die me naar mijn cel hielp, me op bed legde en me wat water bracht, dat ik de eerste twintig minuten niet eens kon drinken.

En het was ook Timmons die me vertelde voor West uit te kijken, dat West een harde was, hard maar eerlijk, maar door zijn stem en zijn ogen wist ik dat hij zichzelf wat stond voor te liegen. West was een afgevaardigde van Lucifer, dat wisten ze allemaal.

En dat was elf jaar geleden, zo goed als. Gearresteerd in 1970. Een jaar in de gevangenis van Charleston, waar de eerste golf van protesten losbarstte, wegstierf en nog eens losbarstte. En de beroepen, de debatten op televisie, de vragen die niemand wilde beantwoorden. Toen naar Sumter, een jaar of zo in de gewone gevangenis tijdens een potje juridisch getouwtrek dat niets uithaalde, en toen naar de dodencellen. En nu is het 1982, de zomer van 1982, en Nathan zou nu ook 36 zijn geweest. We zouden ergens samen zijn geweest. Bloedbroeders en dat soort ongein, je weet wel.

Nou, misschien is dat niet eens zo ver bezijden de waarheid. Want als Timmons gelijk heeft, en God weet wie schuldig is en wie onschuldig is, en er een plek is waar we allemaal naartoe moeten en waar onze zonden worden geteld en waar rechtvaardig en eerlijk en billijk wordt geoordeeld, dan zullen Nathan Verney en ik elkaar terugzien.

Nathan kent de waarheid, hij vooral, en hoewel hij me recht in de ogen zal kijken, met zijn hoofd opgeheven, net als hij altijd deed, weet ik dat hij het zwaar zal hebben. Het was nooit Nathans bedoeling dat het op deze manier zou gaan, maar ja, Nathan raakte hierdoor meer in de problemen dan wij allemaal bij elkaar.

Sommige mensen beweren dat de doodstraf te gemakkelijk is, dat het veel te vlug gaat. Ze zeggen dat iedereen die een moord pleegt net zo moet lijden als het slachtoffer. Nou, geloof me, dat doen ze ook. De mensen vergeten de jaren die mensen als ik hier beneden doorbrengen, twee verdiepingen boven de hel. Ze weten niets van mensen als West en dat hij vindt dat de straf bij de misdaad moet passen, of je nu schuldig bent of niet. De mensen hebben er echt geen idee van hoe het voelt om te weten dat je gaat sterven, en dat het na de eerste paar jaar elke dag kan gebeuren. Ze weten niets van nieuwe hoop die meteen weer instort, van de beroepen die net zo lang in kringetjes rondraaien tot ze in hun eigen uitlaatpijp verdwijnen. Ze weten niet hoe het is te ontdekken dat rechter huppeldepup je zaak opnieuw heeft bekeken en de hoorzitting waarop je bijna drie jaar hebt gewacht heeft afgewezen. Dat soort dingen vormt de straf. Het is soms zo erg dat je bijna dankbaar bent als je tijd is gekomen en je het liefst zou willen dat de dagen en uren en minuten voorbij waren... dat je het liefst zou willen dat ze tot één enkele, simpele hartslag zouden worden opgepropt en dat het licht voorgoed uit zou gaan. De mensen praten over een reden om te leven, een reden om te vechten, een reden om door te gaan. Nou, als je diep vanbinnen weet dat je met al je vechten alleen bereikt dat je een ander blij maakt wanneer jij doodgaat, dan heeft vechten toch eigenlijk geen zin. Het is ironisch dat de vent die geëxecuteerd zal worden meestal de vent is die er het meest naar verlangt te worden geëxecuteerd.

Timmons begrijpt dat, en hij leeft met je mee.

West begrijpt het ook, maar bij hem is er alleen voldoening.

West wil dat we sterven, hij wil ons die lange wandeling zien maken en hij wil ons in de grote stoel zien zitten. Hij weet dat als de een is opgeruimd, er weer een ander voor in de plaats komt, en hij vindt niks fijner dan vers vlees. Als je hier zes maanden zit, noemt hij je dood vlees. Dat roept hij hardop als je van je cel naar de binnenplaats loopt, of naar het waslokaal, of naar het hek.

Dood vlees op de been, roept hij dan, en zelfs Timmons wordt er koud en beroerd van.

Ik kan er alleen maar naar gissen hoe West zo is geworden. Ik weet het dus niet, maar volgens mij is hij het gevaarlijkst en het waanzinnigst van ons allemaal.

Twee cellen verderop zit een vent die Lyman Greeve heet. Hij heeft de minnaar van zijn vrouw doodgeschoten en haar de tong afgesneden, zodat ze geen kerels meer met haar mooie praatjes kon lokken. Die stomme idioot. Die is dus echt knettergek. Maar verdomd, vergeleken met West is Lyman Greeve de aartsengel Gabriël die met zijn trompet op aarde is neergedaald om de Wedergeboorte te verkondigen. Lyman vertelde me dat West in de jaren dertig en veertig een FBI-agent was en dat hij de periode van drooglegging heeft meegemaakt, dat hij illegale drankstokers en hoeren heeft ingerekend, en kerels die jenever stookten in de badkuip. Lyman zei dat hij naar Charleston kwam toen het drankverbod werd opgeheven en door de overheid in dienst werd genomen om de zwarte bewegingen in de gaten te houden, dat hij hier in Montgomery en Birmingham zat vanwege de Freedom Rides, waarbij bussen vol blanken uit het Noorden kwamen om in het Zuiden tegen de rassenscheiding te demonstreren, dat hij een paar zwarte schedels in elkaar heeft getimmerd en een paar rellen heeft veroorzaakt. Een andere keer vertelde Lyman me dat West een zwart meisje heeft verkracht, erachter kwam dat ze zwanger was, naar haar toe is gegaan, haar de keel heeft doorsneden en haar op een akker heeft begraven. Volgens hem is ze nooit gevonden, maar ik heb met verbazing en nieuwsgierigheid naar dat verhaal geluisterd.

Het scheen dat iedereen een eigen verhaal over het verleden van West had bedacht. Wat mij betreft, nou, ik vond hem gewoon een gemene, sadistische kloothufter die er een kick van krijgt op een arme donder los te slaan die niet terug kan slaan. Een paar jaar geleden heeft iemand zijn mond over hem opengedaan. Dat was Frank Rayburn, 22, hier beland omdat hij in Myrtle Beach een vent voor achttien dollar had vermoord. Frank schopte herrie, er kwamen lui van de Controlecommissie van het Gevangeniswezen, er werden vragen gesteld, er werd nog wat meer herrie geschopt, en toen trok Frank zijn klacht in en deed er het zwijgen toe. Een maand later hing Frank zichzelf op. Op de een of andere manier had hij een touw te pakken gekregen, een echt touw, en had hij zich aan een tralie op drieënhalve meter hoogte opgehangen. Het bed was twintig centimeter van de grond. Frank was een meter zestig. Reken zelf maar uit.

Daarna leek niemand meer het lef te hebben te klagen.

En dan Max Myers, 78 jaar oud, een ouwe getrouwe. Heeft 52 jaar in Sumter gezeten. Hij werd in 1930 gevangengezet omdat hij een slijterij had beroofd. De volgende dag kreeg de vent van de slijterij een hartaanval. Daarom werd het doodslag. Max kwam hier toen hij 26 was, net als ik, en op zijn 31e verjaardag in 1936 kreeg hij een taart van zijn vrouw. Iemand heeft de taart van Max Myers gestolen, uit zijn cel nota bene, en Max werd kwaad, echt pissig. Op de galerij kreeg hij ruzie met iemand, er werd wat heen en weer geduwd, en even later spatte een vent 35 meter lager als een watermeloen op de stenen vloer uit elkaar. Max werd veroordeeld voor moord in de eerste graad. Voor de doodslag zou hij rond 1950 zijn vrijgekomen en dan had hij nog zo'n jaar of dertig Amerikaanse geschiedenis kunnen meemaken. Maar hij kreeg de zwaarste straf, geen schijn van kans dat hij voorwaardelijk zou worden vrijgelaten, en nu schoof hij zijn bezem langs de rijen dodencellen en bezorgde eens per week tijdschriften. Toen hij vast kwam te zitten, was zijn vrouw in verwachting. Ze had een zoon gebaard, een intelligente, mooie jongen die Warren werd genoemd. Warren heeft zijn vader nooit anders dan door een raam van gewapend glas gezien. Ze hebben elkaar nooit aangeraakt, elkaar nooit omarmd, nooit anders met elkaar gesproken dan door de telefoon.

De zoon van Max ging in 1952 in het leger, kreeg een vrouw, een eigen huis, een kat die Chuck heette en een hond die Indiana werd genoemd. Hij ging in 1965 naar Vietnam en was een van de eerste Amerikaanse soldaten die daar sneuvelde. Hij sneuvelde in de derde week. Warren Myers werd op een plekje ergens in Minnesota begraven. Max mocht er niet bij zijn.

Zes maanden later nam de vrouw van Max twee handen vol slaaptabletten en dronk een fles Jack Daniels leeg. Max was alles wat er van de Myers was overgebleven. Hij duwde zijn bezem voort, hij gaf boodschappen door, en kon je voor dertig sigaretten een exemplaar van Playboy bezorgen. Hij hoorde bij Sumter, hij was er altijd geweest en hij zou er altijd blijven, en hij was de enige gevangene die er eerder was dan West.

Gevangenisdirecteur John Hadfield was een politicus, niets meer en niets minder. Hadfield had zijn ogen op het burgemeesterschap, op het Congres, en misschien zelfs wel op de Senaat gericht. Hij deed wat nodig was, hij zei wat er van hem werd verlangd, hij kuste

konten, praatte iedereen naar de mond en kleurde binnen de lijntjes. Hadfield had de leiding over de normale afdelingen, de blokken A, B en C, maar blok D, de dodencellen dus, die liet hij aan West over. Zelfs Hadfield noemde hem meneer West. Niemand, ook Max Myers niet, kende de voornaam van West.

Als er narigheid was, ging West naar directeur Hadfield. Het overleg was kort en krachtig, op maat gesneden, en puur zakelijk. West wist directeur Hadfield helemaal gerust te stellen, en Hadfield zou – als dat nodig was – een verklaring afleggen die die lui van de Controlecommissie van het Gevangeniswezen tevredenstelde. Sumter was een gemeenschap, een wereldje op zichzelf, en zelfs de mensen die in de stad woonden, geloofden dat de zaken van de gevangenis de zaken van de gevangenis waren. Er had hier al vanaf de Burgeroorlog een gevangenis gestaan, er zou waarschijnlijk altijd wel een gevangenis staan, en zolang er geen gevangenen ontsnapten en dochters van aardige mensen verkrachtten, vonden ze het allemaal wel best. De lui hier geloofden dat mensen als West een noodzakelijk onderdeel van de gemeenschap vormden, want zonder discipline zou er helemaal geen gemeenschap zijn. Zie geen kwaad, hoor geen kwaad, behalve als het jou wordt aangedaan, en dan... Nou, dan zijn er lui als West die de zaken regelen.

Maar dat zijn allemaal zaken van nu, en er is nog meer dan genoeg tijd om daarover te praten.

We hadden het over een betoverende tijd, ver voor dit alles, ver voordat alles anders werd.

Duizend zomers en winters en lentes en herfstten liggen als een lappendeken achter me uitgespreid, en onder die lappendeken liggen de levens die we hebben geleid, de mensen die we waren, en de redenen waarom we hier zijn.

36, en er zijn dagen dat ik me nog steeds een kind voel.

Het kind dat ik was toen ik Nathan Verney leerde kennen, aan de oever van Lake Marion, even buiten Greenleaf in North Carolina.

Loop met me mee, want al schiet ik niet echt op, ik hou er niet van alleen te lopen.

Voor mij, in elk geval voor mij, zullen deze o zo stille stappen de langste en de laatste zijn.

Voorzover ik me kan herinneren begon het allemaal met gebraden ham.

Ik was zes, het was zomer, en buiten, aan de oevers van Lake Marion, was de geur van het briesje dat van het water kwam de meest betoverende geur die je maar kon ruiken. Het rook naar de bloemen en de vissen en de bomen, en zomermimosa uit de buurt van Nine Mile Road, en een beetje naar notentaart en frisdrank, allemaal ingepakt in een mandje van pasgemaaid gras. Al die dingen bij elkaar, en het gevoel dat je ervan kreeg. Een gevoel van warmte en veiligheid en alles wat een jeugd in North Carolina inhield.

Bijna elke dag liep ik die kant uit, naar de rand van het water, waar ik naar de wereld ging zitten kijken. Mijn ma maakte dan boterhammen, die ze in een lapje linnen rolde, en tussen die boterhammen zat de lekkerste gebraden ham van deze kant van de grens met Georgia.

Het zwarte jongetje dat die vrijdagmiddag naar het meer kwam, was het grappigste kind dat ik ooit had gezien. Zeiloren, ogen als verkeerslichten, en een mond die van oor tot oor reikte en geen moment stilstond. Hij zei het eerst iets. Dat herinner ik me nog goed.

‘Wat ben je aan het doen?’ vroeg hij.

‘Me met mijn eigen zaken bemoeien,’ antwoordde ik, en ik draaide me weer om, zodat ik ergens anders naar keek.

‘Wat eet je daar?’ vroeg het jongetje.

‘Gebraden ham,’ zei ik.

‘Gebraden wat?’

Het jongetje stond vlak bij me, ik had hem zo kunnen aanraken.

‘Gebraden ham,’ zei ik nog eens.

Het kind was zo stom dat een geparkeerde auto hem ondersteboven had kunnen rijden.

‘Geef mij ook wat,’ zei hij. Ik draaide me om en keek hem met grote ogen aan, zo verbaasd dat hij dat had gevraagd dat de adem me in de keel bleef steken.

‘Stik,’ zei ik. ‘Dat kun je toch niet maken?’

‘Wat bedoel je?’ vroeg het kind.

Ik liet me van de omgevallen boom zakken waarop ik had gezeten en ging recht tegenover hem staan, met mijn boterham stevig in de hand.

‘Je kunt niet zomaar aan iemand die zit te eten vragen of je ook iets mag.’

Het grappige jongetje keek me fronsend aan. ‘Waarom niet?’

‘Dat hoort niet,’ zei ik.

‘Nou, ik vind het niet netjes om iemand die honger heeft niet iets te geven,’ antwoordde het kind.

Ik schudde mijn hoofd. ‘Dat is waar,’ antwoordde ik. ‘Maar alleen als je elkaar kent. En wij kennen elkaar niet.’

Het grappige kind lachte en stak zijn hand uit. ‘Nathan Verney,’ zei hij.

Ik keek hem achterdochtig aan. Hij had wel lef.

‘Nathan Verney,’ zei hij nog eens. ‘Leuk je te leren kennen.’

‘Daniel Ford,’ zei ik, en ik vroeg me meteen af waarom ik hem dat vertelde.

‘Nu we elkaar kennen, kun je me wel een stukje van je boterham geven.’

Ik schudde mijn hoofd. ‘Ik weet nu wel hoe je heet, maar je bent daarom nog geen familie.’

Nathan Verney haalde zijn schouders op. ‘Best,’ zei hij. ‘Eet jij je stomme boterham maar op... Die smaakt toch vast beroerd.’

‘Niet waar,’ zei ik. ‘Mijn ma maakt de lekkerste gebraden ham van heel North Carolina.’

Nathan Verney lachte. ‘En mijn ma slaapt met haar ogen open en vangt vliegen met haar tong.’

‘Het is echt de lekkerste,’ zei ik defensief. Ik was kwaad omdat hij me bij mijn meer lastig kwam vallen.

Nathan Verney schudde zijn hoofd en trok zijn mondhoeken walgend omlaag. ‘Die gebraden ham smaakt vast en zeker als een oude schoenzool.’

Hij kreeg meer dan de helft van mijn boterham, want hij had me klemgezet. Hij nam een hap, leek niet goed te weten wat hij ervan moest denken, nam nog een hap, en nog een, en toen hij voor de vierde keer een hap van mijn boterham met gebraden ham had genomen, moesten we allebei lachen. Het grappige zwarte jongetje kon zijn mond niet dichthouden en stikte er bijna in.

Een uur, of misschien wel twee uur later zei hij iets wat ons voor de rest van ons leven met elkaar verbond.

Zes jaar, zeiloren, ogen als verkeerslichten, en een mond die van oor tot oor reikte en geen moment stilstond.

‘Volgens mij maakt jouw moeder de beste gebraden ham van North Carolina,’ zei hij.

En ik wist absoluut zeker dat Nathan Verney en ik op dezelfde golflengte zaten, waar gebraden ham en Lake Marion en de geur van mimosa van Nine Mile Road de belangrijkste dingen van de hele wereld waren.

Dat was in 1952, een jaar waarin veel dingen gebeurden die buiten ons bevattingsvermogen lagen, dingen die we vele jaren later nog maar nauwelijks konden begrijpen. Truman was president, en in juni van dat jaar werd zijn veto door het Congres van tafel geveegd en stemde het voor de Immigratiewet. Een man uit Illinois, ene Adlai Stevenson, stond kandidaat voor de democraten en beloofde gelijke arbeidsrechten voor zwart en blank als hij werd gekozen. Marlon Brando wist de hele natie te biologeren als Stanley Kowalski in *A Streetcar Named Desire*. Amerika groeide op, en in zijn groeipijntjes zag het de dreiging van rellen en opstand als een naderende onweersbui in de schaduwen en langs de horizon jagen.

We waren zes, Nathan Verney en ik, en de wereld waar wij naartoe liepen zou ons met open armen verwelkomen.

Dat dachten we tenminste.

Mijn vader was machinist bij de spoorwegen. Treinmachinist bij de Carolina Railroad Company, en een rechtvaardig man. Ik kan me nog goed het aantal keren herinneren dat hij me een pak slaag verkocht. Vier keer. Niet meer dan vier keer, in al die jaren. En ik had ze stuk voor stuk verdiend.

Er bestond een stilzwijgende overeenkomst tussen ons; dat was altijd zo geweest, en dat zou nog zo zijn als hij nog had geleefd. Die overeenkomst bestond uit een niet met zoveel woorden omschreven afspraak dat je bepaalde dingen deed, en bepaalde dingen liet. Je gooide geen stenen in de takken van de bomen naast de kerk omdat je zin had in wat fruit. Je vulde geen canvas tas met modder en water om die vanaf de brug op de kat van een ander te laten vallen. Je bond geen vijf blikjes aan de staart van de hond van de buurman, waarna

je brullend van het lachen de straat uit rende. En je gooide al helemaal geen levende vis in de brievenbus van iemand anders.

Die vis was Nathans idee. We waren toen elf, en de zomer kondigde zich weer aan. De eerste nieuwe lenteloten, de smeltende stroompjes die de aarde opfristen, de lucht die van de rivier naar je toe dreef, de ganzen en flamingo's die weer uit Florida terugkwamen... Al die dingen hoorden helemaal bij de eeuwige magie van de zomer bij Lake Marion.

Nathans pa, een baptistendominee met zijn eigen kerk en congregatie en een zuiver zilveren collecteschaal, leerde Nathan hoe je vis kon vangen met een stuk bamboe, een speld en een veertje. Nathans pa geloofde dat het prima was om vis te vangen, en al helemaal prima om die op te eten, maar dat het volkomen onnodig was om daarvoor andere levende wezens te doden, zoals wormen of insecten. Jezus verrichtte wonderen met vissen, Jezus viste op mensen, maar hij ving vissen met een net, niet met wormen. Zo wilde God het, en dus dacht Nathans pa dat een veertje net zo goed zou zijn. Maak een veertje nat, dan wordt het dun en trekt het krom en ziet het er net zo uit als echt aas, en wanneer de trekvogels terugkwamen en hun wintervacht van zich afschudden, kon je overal veertjes vinden.

Dus visten Nathan Verney en ik met een bamboestok, een stukje touw, een omgebogen speld en een veertje. Nathan zei dat je stil moest zitten, net zo stil als een rotsblok, en zelfs als je benen gingen tintelen moest je toch stil blijven zitten totdat er iets langskwam. Als je bewoog, konden ze je zien, en als ze jou al niet zagen, dan in elk geval je schaduw, en we hadden hier niet met stomme vissen te maken, maar met slimme vissen die helemaal van de Albemarle Sound en Cape Hatteras aan de kust kwamen.

Dus zaten we stil, en Nathan leek precies op een zwart standbeeldje. De bamboestok stak uit het midden van zijn lijf, de lijn dreef in het water, en af en toe bewoog er onder het oppervlak iets zilverachtigs.

Toen Nathan het ineens uitschreeuwde schrok ik me halfdood.

Het hart sprong me in de keel en heel even kon ik geen lucht meer krijgen.

'Yo! Yo!'

Hij klonk als de een of andere vogel en sprong zo snel op dat hij bijna zijn evenwicht verloor omdat hij vanaf zijn knieën geen gevoel meer in zijn benen had.

Ik zag hem met de stok worstelen, de lijn stond hartstikke strak, en aan het uiteinde zat iets wat er als een gek aan trok.

Ik ging achter hem staan en sloeg mijn armen om hem heen om de stok ook vast te houden. Samen wisten we de lijn binnen te halen, maar ik dacht echt dat die doormidden zou knappen en dat wat er aan het uiteinde hing als een katapult de rivier af zou schieten en nooit meer terug zou komen.

Maar verdraaid als we die stommeling niet binnen wisten te halen! We trokken het lieverdje uit het water op de rotsen en keken naar het zilveren monster dat op de warme stenen lag te flipfloppen alsof iemand het op het braadrooster had gegooid.

We waren opgewonden, meer dan opgewonden, en we gingen allebei op onze hurken zitten en naar de vis kijken, die met grote ogen van de ene zij op de andere sprong en zo hard met zijn staart sloeg dat het wel een pneumatische hamer leek.

En toen kwam Nathan met de brievenbus op de proppen.

‘Stop de vis in haar brievenbus,’ fluisterde hij.

Ik keek hem achterdochtig aan. ‘Wat?!’

‘Van de heks, stop de vis in de brievenbus van de heks.’

Met ‘die heks’ bedoelden we mevrouw Chantry.

‘Ben je helemaal gek geworden?’ zei ik.

‘Ben je soms bang?’

Fronsend deed ik een stapje naar achteren. ‘Bang? Jij wilt een vis in haar brievenbus stoppen en dan vraag je mij of ik bang ben?’

‘Maar dat ben je wel, hè? Zo bang als een woestijnhaas in de kookpot.’

‘O nee, Nathan. Geen denken aan dat je mij zover krijgt dat ik dat beest in haar brievenbus stop.’

Hoe lang het ook geleden is, maanden, jaren, decennia zelfs, ik kan nog steeds zijn gezicht zien zoals hij me toen aankeek, en hoor nog hoe hij klonk. Ik herinner me als de dag van gisteren hoe we lachten totdat we op de rotsen lagen te flipfloppen alsof iemand ons had gevangen en ons wilde gaan roosteren.

Mevrouw Chantry, Eve Chantry, was de grande dame, de matriarch van Greenleaf, het stadje waar Nathan Verney en ik naar mijn gevoel het grootste deel van ons leven hebben gesleten.

Mevrouw Chantry was weduwe, en volgens de kinderen die op het trottoir bij de barbier stonden te fluisteren was ze weduwe gewor-

den omdat ze haar man had opgegeten toen die uit de oorlog terug was gekomen. Dat Jack Chantry een held was die het *Purple Heart* had gekregen en de *Silver Star* omdat hij zijn leven had geofferd toen hij drie jonge mannen die hij niet eens kende het leven had gered, hadden we alleen van horen zeggen; het was een gerucht, en vast en zeker niet waar. Eve Chantry was een heks en een kannibaal en haar huis was de toegangspoort tot de hel. Twee keer per week kwam ze naar buiten, een keer om naar de kerk te gaan, een keer om boodschappen te doen, en het leek wel of er in de hele stad geen kind op straat was wanneer zij het hek uit liep.

Maar Nathan gaf het niet op: hij noemde me bang, hij noemde me een lafaard, en af en toe keek hij me aan alsof ik niet goed snik was.

Zo kwam het dus dat Nathan Verney en ik besloten die vis in haar brievenbus te stoppen.

Ik kan met de hand op het hart zeggen dat ik me niet kan herinneren dat ik ooit nog eens zo bang ben geweest. 'Bang' is nog te zacht uitgedrukt. Ik was doodsbang, verstijfd van angst, ontzet. Ik herinner me dat ik, toen we dichterbij dat huis kwamen, het gevoel had dat mijn hele vel spierwit was, alsof mijn bloed het gevaar bespeurde en zich uit voorzorg terugtrok.

Nathan droeg de vis. We hadden die in het stuk linnen gewikkeld waarin mijn ma mijn boterhammen had gepakt. De vis was toen al een aardig tijdje uit het water. Hij spartelde alleen nog af en toe wat versuft. Maar de vis was het probleem niet. Wat we ermee van plan waren, dat maakte het zo moeilijk.

We geloofden stellig dat als we door mevrouw Chantry zouden worden betrapt, ze ons levend zou villen, ons met maïsolie zou overgieten en ons tien minuten per pond zou bakken. En misschien had ze ons wel met maïs en sla opgediend.

'Breng jij de vis maar,' zei Nathan.

'Hoor eens, Nathan, het was jouw idee. Breng jij hem maar.'

'Held op sokken,' riep hij spottend. 'Je lijkt wel een meid.'

Als ik niet zo bang was geweest zou ik hem op zijn gezicht hebben getimmerd.

'Jij moet het doen,' zei hij.

'Waarom? Waarom moet ik het doen?'

'Omdat je daarmee bewijst dat je geen lafaard bent.'

Ik stond hem met open mond en bijna ademloos aan te gapen. Ik schudde zo hard met mijn hoofd dat het eraf zou zijn gevlogen als ik nog iets harder had geschud.

Maar Nathan gaf niet op, daar was hij goed in, en we stonden nog minstens vijf minuten aan het begin van de oprit van mevrouw Chantry heftig fluisterend ruzie te maken.

‘Als je niet gaat, kras ik met een steen je naam op de zijkant van haar brievenbus,’ zei hij uiteindelijk, en er lag een blik in zijn ogen die zo vastberaden was dat ik er niet goed van werd.

Het kwam geen moment bij me op dat hij dat nooit zou doen, en pas later besepte ik dat Nathan nog iets anders heel goed kon: hij kon je van alles wijsmaken, hij kon je opjutten, en met die ogen als verkeerslichten en die grote mond kon hij je een verhaal vertellen dat niets dan gebakken lucht was maar je deed geloven dat het de zuivere waarheid was. Later – nogal vaak besef ik nu – heeft die eigenschap ons geholpen, maar ze heeft ons net zo vaak geschaad.

Ik pakte dus de vis.

Doodsbang, met een steen in mijn maag en slappe knieën, met het hart in de keel en zo gejaagd als een jachthond ging ik stapje voor stapje over die oprit naar de brievenbus. Als die vis niet in coma had gelegen, zou hij zo uit mijn hand hebben kunnen springen. Het leek alsof ik met elke stap steeds minder goed wist waar ik mee bezig was, en toen ik vlak bij dat hoge houten huis stond voelde ik de kilte ervan afstralen. Het was warm, de zon stond hoog aan de hemel en er was geen zuchtje wind, het was midden op de dag en over de dertig graden, en toch straalde dat huis, het Chantry-huis, iets duisters uit, en een dodelijke kilte, die zich over de straat leek te verspreiden en dwars door de aarde vanonder mijn voeten en langs mijn enkels naar boven kroop.

Ik keek achterom.

Nathan Verney stond op het trottoir en in die korte tijd dat ik naast de brievenbus stond was hij net zo wit geworden als ik.

Ik zag hem trillen, alsof hij elk moment uit zijn vel kon kruipen en op de vlucht kon slaan.

Ik keek omlaag.

Mijn schoenen leken mijlenver weg.

Ik voelde het gewicht van de vis. Ik voelde het linnen, en dwars daardoorheen het gladde zilveren vel van het beest.

Ik keek omhoog, tilde mijn hand op, en wipte met mijn duim de hendel aan de voorkant van de brievenbus omhoog, zodat die openviel. Dat deurtje leek heel snel open te springen en daarna langzaam naar beneden te zakken. Het leek steeds langzamer te gaan en dan ineens weer snel, en toen het in de buurt van de post in de bus kwam, ging het weer sneller, zo snel dat ik dacht dat het zo uit zijn scharnieren zou vliegen.

Maar dat gebeurde niet.

Dat deurtje vloog met een klap weer terug en knalde tegen de rand.

Het klonk alsof er midden in de nacht een kerkklok werd geluid.

Alsof een vent met een knuppel op een vuilnisbak ramde.

Als het geluid van twee auto's die op Nine Mile Road op elkaar botsten.

Ik liet de vis vallen.

Nathan schreeuwde en kwam in beweging.

Ik had het gevoel dat mijn blaas zou barsten en mijn schoenen drijfmat zouden worden.

Ik keek omlaag.

Het stukje linnen lag tussen mijn voeten, met daarin de vis, die nu nog een graadje meer bewusteloos was geworden en nog maar een heel klein beetje flipflopte.

Ik zal nooit weten waarom ik me bukte en het oprapte, waarom ik die vis met linnen en al oppakte en hem in de brievenbus mikte. Het was alsof er al een misdaad was gepleegd en het bewijs midden op het pad lag. Dat bewijs moest worden verstoep, dat moest uit het oog verdwijnen, en de enige plek die daarvoor in aanmerking kwam was de brievenbus van mevrouw Chantry.

Dus daar belandde het.

Zodra die speciale bestelling was afgeleverd, maakte ik me uit de voeten.

Als een komeet met turbo-aandrijving vlogen we de straat uit tot dat we buiten adem, zwetend en als gekken lachend, weer bij het meer waren.

Nathan kon bijna geen lucht krijgen. Hij moest minstens vijf minuten met zijn hoofd tussen zijn knieën gaan zitten en zich met zijn handen aan zijn enkels vasthouden voordat hij weer iets kon zeggen. Zijn hele gezicht was betraand, zijn ogen waren rood en puil-

den uit, en toen hij probeerde op te staan viel hij als een paal opzij en bleef gewoon liggen.

We waren nog nooit zó bang geweest.

We hadden nog nooit zó gelachen.

We hadden mijn vader nog nooit zó kwaad gezien toen hij die avond thuiskwam met een naar vis stinkend stuk linnen in de hand dat mevrouw Chantry hem vriendelijk had overhandigd met de boodschap: geef dat maar aan uw zoon, meneer Ford, en zeg hem en zijn negervriendje dat ik van de vis heb genoten.

Die keer gaf mijn pa me een pak slaag. Een flink pak slaag, in het houtschuurtje.

De volgende dag bleef ik binnen.

Nathan kwam niet. Nathans pa gaf hem geen pak slaag; hij geloofde niet in slaag. Hij geloofde dat het voor een kind het beste was om hem binnen te houden en net zo lang Bijbelteksten te laten schrijven tot zijn hand niet meer wilde. Ik moest schrijven tot ik blauw zag, zei Nathan later tegen me. Later praatten we over mevrouw Chantry en de vis. We geloofden echt dat ze de hele vis rauw had opgegeten en we hadden het erover dat haar hals opzwol, zodat ze het hele beest bijna in een keer had kunnen doorslikken.

Dat dachten we, en dat was dus ook zo.

De jaren waarin we onze tienertijd naderden waren de jaren die waarschuwden voor wat komen ging. Er waren voortekenen, voor-gevoelens, tekens aan de wand.

Eisenhower werd in 1953 president, hoewel het feit dat Rocky Marciano zijn wereldtitel zwaargewicht terugkreeg nadat hij Jersey Joe Walcott knock-out had geslagen veel meer indruk maakte en veel relevanter leek, en belangrijker ook. In datzelfde jaar trouwde Jackie met John F. Kennedy, en voor de kerst gebeurde er iets wat we pas later, veel later, enigszins zouden gaan bevatten. In december van dat jaar nam het hooggerechtshof van de Verenigde Staten de verbanning van rassenscheiding op scholen in overweging, en hoewel er nog drie jaar zouden verstrijken voordat Nat King Cole door een bende blanken in Birmingham van het toneel werd gesleurd, was het gemopper over ontevredenheid en ontrouw een duidelijk teken van de doodstrijd van het oude Amerika. Hoewel de mensen zich drukker leken te maken over Marilyn Monroe en Joe DiMaggio, over

Elvis Presley die *That's Alright Mama* zong, over James Dean in *Rebel Without A Cause* en iets wat ze Disneyland noemden en dat in Anaheim, Californië, lag, vonden achter het toneel dingen plaats die hun eigen scenario volgden en die veel belangrijker waren.

In maart 1954 verplichtte Eisenhower de Verenigde Staten tot een gezamenlijke actie om te voorkomen dat de communisten Zuidoost-Azië in handen zouden krijgen. Zeven maanden later begonnen Vietminh-troepen Hanoi te bezetten. De spanning liep op. Ergens ver weg, in een oerwoud waarvan geen mens ooit had gehoord, werd een oorlog geboren, een oorlog die zich over de hoofden en harten van deze natie ontfermde en ze samenperste, tot groot verdriet van miljoenen moeders en vaders.

In Montgomery, Alabama, beval de City Bus Lines een eind te maken aan de gescheiden zitplaatsen. Eisenhower zei tegen de scholen in het Zuiden dat ze een eind aan de discriminatie moesten maken, en het hooggerechtshof oordeelde de wet op de afscheiding onwettig.

Ik was een blanke jongen uit North Carolina. Nathan was zwart. Pas in 1957 of 1958, toen het staatsrechtshof Little Rock in Arkansas opdracht gaf ons allemaal als gelijken te behandelen, toen Martin Luther King werd gearresteerd vanwege rondhangen en melding maakte van het politiegeweld, en een boete van veertien dollar kreeg omdat hij het bevel van een politieagent weigerde op te volgen, begon de pijn van dit land zodanig in ons leven door te dringen dat het echt voelbaar werd. In februari 1960, toen Nathan en ik bijna veertien waren, gooide iemand een bom in het huis van een ander. Dat huis was van een van de eerste zwarte scholieren die zich op de middelbare school van Little Rock hadden ingeschreven. We hoorden ervan, we hoorden het van Nathans pa, die in maart van datzelfde jaar naar Montgomery ging en daar met duizend zwarte studenten in een protesttocht meeliep.

Martin Luther King sprak met Eisenhower en drong er bij hem op aan tussenbeide te komen om iets van de spanning weg te nemen, maar Eisenhower was een politicus, geen onderhandelaar. In april werden er tien zwarten in Mississippi doodgeschoten. Ze noemden het de ergste rassenrel aller tijden. Ze noemden het een heleboel andere dingen. Nathan en ik noemden het waanzin.

Ik herinner me hoe Nathans pa toen was, en twintig jaar later her-

inner ik me nog steeds de hartstocht, de woede, de boosheid die hij al die jaren vanbinnen met zich meedroeg. Religie, zei hij, was onbelangrijk. Het maakte niet uit hoe we het zelf noemden. Het maakte niet uit naar welke kerk we gingen. Het maakte niet uit welke psalmen we zongen. En het maakte geen bliksem uit welke huidskleur je had. Een mens was een mens, en alle mensen waren naar Gods evenbeeld geschapen, en alle mensen waren gelijk bij de geboorte en in de dood. Alle mensen moesten rekenschap afleggen voor dezelfde zonden, wat hun geloof of ras ook was.

Nathans pa kwam op een avond met een bloedend hoofd thuis. Hij wilde er geen verband of pleisters op, en hoe mevrouw Verney ook tutttuttend en ach en wee klagend om hem heen bleef draaien, hij stuurde haar gewoon weg en ging met ons praten. Hij zou er een litteken aan overhouden, blij toe. Dat zou hij voor de rest van zijn leven dragen. Hij was een man Gods. Hij was dominee, hij predikte het geloof. Maar voor de politieagent die hem in Montgomery, Alabama, een klap verkocht, was hij de zoveelste stomme nikker die zijn manieren en zijn plaats niet kende en zijn mond niet wist te houden.

Nathan en ik hadden voor die tijd nooit verschil tussen ons beiden gezien, maar vanaf toen wel.

In januari 1961 werd John Fitzgerald Kennedy als president van de Verenigde Staten beëdigd. Hij belandde in een mijnenveld. Drie maanden later probeerden gewapende Cubaanse vluchtelingen Castro's marxistische regering in Cuba omver te werpen. Chroesjtsjov beloofde Castro plechtig alle hulp die hij maar nodig had. De maand daarna zegden de Verenigde Staten meer geld en militaire hulp aan Zuid-Vietnam toe.

Een week later viel een bende blanken de voorvechters voor gelijkheid van zwarten aan in een busstation in Birmingham, Alabama.

Ik was vijftien, en had eigenlijk alleen meiden in mijn hoofd – meisjes als Sheryl Rose Bogazzi, Linny Goldbourne en Caroline Lanafeuille – maar iets zei me dat de wereld totaal geen interesse had voor de beproevingen van een zesdeklasser.

We hoorden van de Varkensbaai, en dertien dagen lang geloofden de mensen eerlijk, ik bedoel echt eerlijk, dat de wereld zou vergaan. Zoals Dean Rusk zei: 'We staarden elkaar recht in de ogen, maar die andere vent knipperde het eerst.'

Meer dan 1.100 mensen die de Varkensbaai waren binnengevallen, kregen dertig jaar gevangenisstraf, en Castro probeerde een losgeld van 62 miljoen dollar voor hen te krijgen. Een maand later, in mei 1962, stuurde Kennedy zijn mariniers naar Laos. In juli werd Martin Luther King gearresteerd omdat hij zonder toestemming een protestmars in Georgia had georganiseerd, op nog geen steenworp afstand vanwaar ik op de middelbare school van Greenleaf zat.

In september begon het gedonder pas goed.

Blanken bestormden de universiteit van Mississippi toen James Meredith er naar binnen wilde om zich in te schrijven. Gouverneur Ross Barnett gaf de staatspolitie opdracht de jongen de toegang te ontzeggen. Kennedy stuurde de officier van justitie van de regering en 750 mensen van de rijkspolitie ernaartoe om ervoor te zorgen dat Meredith vrije toegang kreeg.

Later werd Ross Barnett door een grote menigte blanken in het Jackson Stadium onder druk gezet om tegen Kennedy in opstand te komen. Het universiteitsorkest van Ole Miss, volledig uitgedost in het uniform van de confederatie, bracht de menigte op de been met het spelen van dixielandmuziek.

James Meredith zou zijn eerste colleges pas in oktober kunnen bijwonen, en zelfs toen werden er nog tweehonderd arrestaties verricht.

In diezelfde maand wierp Kennedy – die nog maar dertien maanden te leven had – een wapenblokkade op nadat hij de wereld had verteld dat Rusland raketbases op Cuba had. Hij hief die blokkade in november op, en in december werd er voor 1.113 van de oorspronkelijke aanvallers van de Varkensbaai 53 miljoen dollar losgeld betaald.

De hele wereld leek uit het lood geslagen. Het leek alsof niemand meer normaal kon denken door McCarthy en discriminatie en Castro, en omdat Marilyn misschien was vermoord vanwege de man op wie ze verliefd was.

Die dingen gebeurden echt, maar niet zo echt dat het de plek bereikte waar wij woonden.

Dat gebeurde pas in december, vlak voor de kerst, en het kwam zo snel en zo genadeloos dat ons niets anders overbleef dan de waarheid onder ogen te zien.

De wereld was waanzinnig geworden, en ten langen leste bereikte die waanzin eindelijk ook Greenleaf.

Van R.J. Ellory verschenen bij De Fontein:

Een stil geloof in engelen (2009)
Een volmaakte vendetta (2010)
Een mooie dag om te sterven (2011)
De helden van New York (2012)
Bekraste zielen (2013)

Eerste druk in deze uitvoering mei 2013

Tweede druk september 2013

Oorspronkelijke titel *Candlemoth*

Oorspronkelijke uitgever Orion Books, een imprint van The Orion Publishing Group Ltd, Londen

Copyright © 2003 by R.J. Ellory

Copyright © 2013 voor deze uitgave: Uitgeverij De Fontein, Utrecht

Dit boek is eerder verschenen bij A.W. Bruna

Vertaling Eny van Gelder

Omslagontwerp Marry van Baar

Omslagillustratie © Mark Owen / Trevillion Images

Auteursfoto omslag Adam Scourfield

Opmaak binnenwerk ZetSpiegel, Best

ISBN 978 90 261 3435 7

ISBN e-book 978 90 261 3436 4

NUR 305

www.uitgeverijdefontein.nl

Alle personen in dit boek zijn door de auteur bedacht. Enige gelijkenis met bestaande – overleden of nog in leven zijnde – personen berust op puur toeval.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, elektronisch, door geluidsopname- of weergaveapparatuur, of op enige andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.